

Ўзбекистон Республикаси номидан
ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

2023 йил 26 октябрь

Дўстлик шаҳри

4-1304-2302/3078-сонли иш

Дўстлик туманлараро иқтисодий судининг судьяси И.Қурбанов раислигида, судья ёрдамчиси А.Розматовнинг котиблигида, даъвогар “Лазиз” фермер хўжалиги манфаатида Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари Мирзачўл туман кенгашининг жавобгар “SANGZOR TEKSTIL” масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан 313.047.700 сўмни ундириш тўғрисидаги даъво аризаси юзасидан қўзғатилган иқтисодий ишни даъвогар (раҳбари) Б.Умаров ва даъвогар вакили Т.Токтамишев ҳамда жавобгар вакиллари Ф.Атабаев ва А.Мирзаев (ишончнома асосида)нинг иштирокида суднинг ўз биносида ўтказилган очиқ суд мажлиси муҳокамасида, иш ҳужжатлари билан бирга кўриб чиқиб, қуйидагиларни

а н и қ л а д и :

“Лазиз” фермер хўжалиги (бундан кейинги матнларда “даъвогар” деб юритилади) манфаатида Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари Мирзачўл туман кенгаши (бундан кейинги матнларда “кенгаш” деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, “SANGZOR TEKSTIL” масъулияти чекланган жамияти (бундан кейинги матнларда “жавобгар” деб юритилади) ҳисобидан 313.047.700 сўмни ундиришни сўраган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили тушунтириш бериб, тарафлар ўртасида тузилган контракция шартномаларига кўра даъвогар томонидан пахта хом ашёси етказиб берилганлигини, шунингдек, пахта хом-ашёсини етиштириш учун даъвогар томонидан ёқилғи мойлаш, маҳсулотлари, дизель ёқилғиси, минерал ўғитлар, кимёвий пестицидлар ва бошқа маҳсулотлар жавобгардан қабул қилиб олинганлигини ва жавобгарга топширилган пахта нархи ўртасидаги фарқ ҳисобланганда жавобгар томонидан 313.047.700 сўм асоссиз маблағ ушлаб қолинганлигини, яъни 2020 йилдаги шартнома юзасидан 113.496.200 сўм, 2021 йилдаги шартномага кўра 199.151.500 сўм пул маблағи асоссиз ушлаб қолинганлигини, даъво аризасига илова қилинган ўзаро ҳисоб-китоб қилинган оралиқ далолатномасига кўра, унда кўрсатилган маҳсулот (товуқ нури)лар даъвогар томонидан қабул қилиб олинмаганлигини, судга жавобгар вакили томонидан тақдим қилинган 03.10.2020 йилдаги 35-сонли ишончнома ва 06.10.2020 йилдаги ҳисоб фактура ҳамда 30.10.2021 йилдаги 39-сонли ишончнома ва ҳисоб фактура ҳамда 01.11.2021 йилдаги 40-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурадаги имзолар даъвогар раҳбари ёки унинг вакили томонидан қўйилмаганлигини, унда кўрсатилган маҳсулотлар даъвогарга етказиб берилмаганлигини, жавобгарда олдиндан мавжуд бўлган имзо қўйилган ва муҳр босилган бўш оқ қоғозга маҳсулот турини киритиб келганлигини, мазкур ҳолатга аниқлик киритиш учун хусусий ажрим чиқариш лозимлигини, шунингдек, даъво аризасига илова қилинган оралиқ далолатномага кўра жавобгар томонидан банк фоизи юзасидан пуллар ҳам асоссиз ушлаб қолинганлиги, даъво суммасини ўзгартириш юзасидан судга оғзаки тарзда мурожаат қилаётганлигини, ариза ҳам

бериши мумкинлигини билдириб, даъвони қарздорлик ўсган суммага қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар (раҳбари) тушунтириш бериб, тарафлар ўртасида пахта етиштириш юзасидан 2020 йил ва 2021 йилларда контракция шартномалари тузилганлигини, мазкур шартномалар юзасидан даъвогар жавобгарга пахта хом-ашёсини етказиб берганлигини, тарафлар ўртасида етказиб берилган маҳсулот ва даъвогар томонидан олинган пахта хом ашёсини етиштириш учун ЁММ, минерал ва кимё ўғитлари ҳамда бошқа маҳсулотлар юзасидан ўзаро қилинган ҳисоб китобларга кўра, жавобгар томонидан 313.047.700 сўм асоссиз ушлаб қолинганлиги аниқланганлигини, яъни 2020 йилдаги шартнома юзасидан 113.496.200 сўм, 2021 йилдаги шартномага кўра 199.151.500 сўм пул маблағи асоссиз ушлаб қолинганлигини, ўзаро ҳисоб-китобларда кўрсатилган 2020 йилдаги 113.496.200 сўмга товуқ нури олинганлиги нотўғри кўрсатилганлигини, 2021 йилда 199.551.500 сўмлик товуқ нури олинганлиги нотўғри кўрсатилганлигини, бунга асос ушбу суммалардаги кўрсатилган маҳсулотларни Лазиз фермер хўжалигига етказиб берилмаганлигини, раислик қилувчининг саволига кўра, жавобгар вакиллари томонидан тақдим этилган ишончнома ва ҳисоб фактуралардаги имзолар ўзига ва ўғлига тегишли эканлигини, бироқ, мазкур ишончнома ва фактураларда кўрсатилган маҳсулотлар ушбу ҳужжатларга кейин киритилган бўлиши мумкинлигини, сабаби мазкур рақамдаги ишончномалар ўзининг иш юритишдаги ҳужжатларга кўра бошқа маҳсулот учун берилган бўлиши мумкинлигини, шунингдек, ўзаро ҳисоб китоб оралиқ далолатномасида кўрсатилган товуқ нури етказилганлигидан норозилиги тўғрисидаги ваздан бошқа маҳсулотларни қабул қилиб олганлигини тан олишини, бошқа маҳсулотлар етказиб берилганлигини бўйича эътирози йўқлигини, жавобгар томонидан тақдим этилган ҳужжатларга асосан қабул қилиб олинган маҳсулотлар даъво аризасига илова қилинган оралиқ далолатномада кўрсатилмаганлигини, шунингдек, даъвогар раҳбари судга ёзма маълумотнома тақдим этиб, унда “маҳсулотлар жавобгар томонидан ҳақиқатда топширилмаганлиги, даъвогар томонидан эса амалда қабул қилиб олинмаганлиги, қолаверса, ишга жавобгар вакиллари томонидан тақдим қилинган 35,39,40-сонли ишончнома ҳамда ҳисоб-фактуралардаги маҳсулотлар бўйича ўзидаги мавжуд шу рақамдаги, яъни 35,39,40-сон билан рўйхатга олинган ишончномаларда бошқа маҳсулотлар кўрсатилганлигини, ушбу ҳужжатларда кўрсатилган маҳсулотларни қаерга тўкилганлиги, қанақа машина билан олиб келинганлигини билмаслиги ва кўрмаганлиги” ҳақидаги вазларни билдириб, даъвони қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакили тушунтириш бериб, даъвогар томонидан кўрсатилган талаблар асоссиз эканлигини, тарафлар ўртасида тузилган контракция шартномаларига кўра, даъвогар томонидан ваз қилиб кўрсатилган товуқ нури маҳсулоти олинмаганлиги ҳақидаги вазлари юзасидан даъво аризасига илова қилинган 2020 йилдаги оралиқ далолатномада кўрсатилган 113.496.200 сўм юзасидан “товуқ нури” деб кўрсатилганлигининг сабаби тезкор ўзаро ҳисоб-китоб қилинган вақтда “товуқ нури” деб шундай ёзилганлигини, мазкур сумма, яъни 113.496.200 сўмга даъвогар томонидан 03.10.2020 йилдаги 35-сонли ишончнома ва 06.10.2020 йилдаги ҳисоб фактурага асосан товуқ нури (компост) ва чорва озукаси тегишли тартибда қабул қилиб олинганлигини, шунингдек, 2021 йилдаги оралиқ далолатномада кўрсатилган 199.551.500 сўм юзасидан “товуқ нури” деб кўрсатилганлигининг сабаби тезкор ўзаро ҳисоб-китоб

қилинган вақтда “товуқ нури” деб шундай ёзилганлигини, сабаби мазкур сумма, яъни 199.551.500 сўмга даъвогар томонидан 30.10.2021 йилдаги 39-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурага асосан аралаш озуқа ва пахта чиқиндисиди, 01.11.2021 йилдаги 40-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурага асосан эҳтиёт қисмлар, жами 313.047.700 сўмлик маҳсулот тегишли тартибда қабул қилиб олинганлигини, мазкур ҳужжатлардаги имзо ва муҳрлар жавобгар ва унинг ўғлига тегишли эканлигини, энг асосийси даъвогар товуқ нури олмаганман деб кўрсатган бўлса-да, лекин мазкур 313.047.700 сўм асоссиз ушлаб қолинган деб кўрсатилган суммага даъвогар маҳсулот олганлигини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим қилишини, мазкур ҳужжатлар инobatта олинган тақдирда жавобгарнинг даъвогарда қарздорлиги бўлмаслигини билдириб, даъво қаноатлантириш рад этишни сўради.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 157-моддасига кўра, даъвогар ишни биринчи инстанция судида кўриш чоғида ишнинг мазмунан кўрилиши якуни бўйича чиқариладиган суд ҳужжати қабул қилингунига қадар даъвонинг асосини ёки предметини ўзгартиришга, даъво талабларининг миқдорини кўпайтиришга ёки камайтиришга ҳақли.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2019 йил 24 майдаги “Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги 13-сонли қарорининг 13-банди талабларига кўра, даъвонинг предмети ёки асосини ўзгартириш, **даъво талаблари миқдорини кўпайтириш ёки камайтириш ҳақидаги** ёхуд даъводан воз кечиш **ҳақидаги ариза судга ёзма равишда тақдим этилиши лозим.**

Бироқ, даъвогар вакили томонидан суд мажлиси давомида “даъво аризасига илова қилинган оралиқ далолатномага кўра жавобгар томонидан банк фоизи юзасидан пуллар ҳам асоссиз ушлаб қолинганлиги, даъво суммасини ўзгартириш юзасидан судга оғзаки тарзда мурожаат қилаётганлигини, ариза ҳам бериши мумкинлигини билдириб, даъво қарздорлик ўсган суммага қаноатлантиришни сўраган” бўлса-да, суд мажлиси якуни бўйича чиқариладиган суд ҳужжати қабул қилингунига қадар даъвогар ёки унинг вакили томонидан даъво талаблари миқдорини кўпайтириш юзасидан судга ёзма ариза тақдим этилмади.

Демак, юқорида қайд этилган Пленум тушунтиришидан келиб, чиқиб, даъвогар вакилининг даъво миқдорини кўпайтириш тўғрисидаги оғзаки аризасини иш юритувга қабул қилмасдан, ишни даъво аризасида сўралган 313.047.700 сўм миқдор доирасида кўриб чиқишни лозим топади.

Суд, ишдаги ҳужжатларни ўрганиб, тарафларнинг суд мажлисидаги кўрсатмаларини тинглаб, қуйидагиларга кўра даъво қаноатлантиришни рад этишни лозим деб топади.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, даъвогар “Лазиз” фермер хўжалиги ва “SANGZOR TEKSTIL” масъулияти чекланган жамияти ўртасида 2020 йил ва 2021 йил пахта хом-ашёсини етказиб бериш бўйича контрактация шартномалари тузилган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг (бундан буён матнда “ФК” деб юритилади) 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонунчилик талабларига мувофиқ, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса - иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши керак.

ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра контракция шартномасига мувофиқ қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай маҳсулотни харид қиладиган шахсга - тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу маҳсулотни қабул қилиш (қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда муайян баҳода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

Шунингдек, тарафлар ўртасида тузилган шартномаларга кўра, пахта хом ашёсини етиштириш даврида жавобгар томонидан берилган уруғлик, товар моддий бойликлар (ЁММ, кимё маҳсулотлари, эҳтиёт қисм ва ҳ.к.)ни йиғим-терим мавсуми учун керакли материаллар, кўрсатилган хизматлар, бажарилган ишлар ва бўнак (аванс) маблағлар даъвогар томонидан тўлаб берилиши назарда тутилган.

ФК 466-моддасининг биринчи қисмига кўра қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги маҳсулотини тайёрловчига контракция шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Шартномалар шартларидан келиб чиқиб, даъвогар жавобгарга пахта хом ашёси маҳсулотларини етказиб берган ва ушбу маҳсулотлар жавобгар томонидан белгиланган тартибда қабул қилиб олинган.

Шунингдек, даъвогарга пахта хом ашёсини етиштириш даврида жавобгар томонидан берилган уруғлик, товар моддий бойликлар (ЁММ, кимё маҳсулотлари, эҳтиёт қисм ва ҳ.к.)ни йиғим-терим мавсуми учун керакли материаллар, кўрсатилган хизматлар, бажарилган ишлар ва бўнак (аванс) маблағлар юзасидан тегишли ҳужжатлар расмийлаштирилган.

Даъво аризасидан кўринишича, даъвогар томонидан жавобгарга тарафлар ўртасида тузилган шартномаларга кўра, 2020- ва 2021 йилларда пахта хом-ашёси етказиб берилганлигини, етказиб берилган пахта хом-ашёси ва даъвогар томонидан пахта хом-ашёсини етиштириш билан боғлиқ олинган маҳсулотлар суммаси юзасидан ўзаро ҳисоб-китоб натижасида тузилган оралиқ далолатномага кўра, 2020 йилда 113.496.200 сўм, 2021 йилда 199.551.500 сўм, жами 313.047.700 сўм товук нури олинган деб нотўғри кўрсатилиб, мазкур сумма асоссиз ушлаб қолганлиги сабабли даъвогар жавобгардан ундириб беришни сўраб даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, даъвогар томонидан 03.10.2020 йилдаги 35-сонли ишончнома ва 06.10.2020 йилдаги ҳисоб фактурага асосан товук нури (компост) ва чорва озукаси, шунингдек, 30.10.2021 йилдаги 39-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурага асосан аралаш озук ва пахта чиқиндисиди, 01.11.2021 йилдаги 40-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурага асосан эҳтиёт қисмлар, яъни жами 313.047.700 сўм қийматдаги маҳсулотлар даъвогар томонидан тегишли тартибда қабул қилиб олинган.

Қолаверса, суд мажлисида раислик қилувчининг саволига кўра, даъвогар вакили томонидан мазкур 313.047.700 сўм қийматдаги маҳсулотлар даъво аризасига илова қилинган ҳамда даъвогардаги мавжуд оралиқ далолатномада кўрсатилмаганлигини билдирган.

Демак, мазкур ҳолатда, даъво аризасида “асоссиз ушлаб қолинган деб кўрсатилган 313.047.700 сўм” қийматидаги маҳсулотлар даъвогар томонидан тегишли тартибда қабул қилиб олинган деб ҳисоблайди.

Қолаверса, жавобгар ушбу ҳолатларни инкор этувчи далилларни судга тақдим этмади. Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддасига кўра ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаб ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Шу боис суд даъвонинг 313.047.700 сўм асосий қарз ундириш талабини қаноатлантиришни рад этишни лозим топади.

Шунингдек, суд суд мажлислари давомида ишнинг ҳақиқий ҳолатига яъни, даъвогар раҳбари Б.Умаровнинг “даъвогар томонидан маҳсулотларни жавобгар томонидан ҳақиқатда топширилмаганлиги, даъвогар томонидан эса амалда қабул қилиб олинмаганлиги, қолаверса, ишга жавобгар вакиллари томонидан тақдим қилинган 35,39,40-сонли ишончнома ҳамда ҳисоб-фактуралардаги маҳсулотлар ўзида мавжуд бўлган шу рақам ва санадаги, яъни 35,39,40-сон билан рўйхатга олинган ишончномаларда бошқа маҳсулотлар кўрсатилганлигини, ушбу ҳужжатларда кўрсатилган маҳсулотларни қаерга тўкилганлиги, қанақа машина билан олиб келинганлигини билмаслиги ва кўрмаганлиги” ҳақидаги ҳамда даъвогар вакилининг “судга жавобгар вакили томонидан тақдим қилинган 03.10.2020 йилдаги 35-сонли ишончнома ва 06.10.2020 йилдаги ҳисоб фактура ва 30.10.2021 йилдаги 39-сонли ишончнома ва ҳисоб фактура ҳамда 01.11.2021 йилдаги 40-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурадаги имзолар даъвогар раҳбари ёки унинг вакили томонидан қўйилмаганлигини, унда кўрсатилган маҳсулотлар даъвогарга етказиб берилмаганлигини, жавобгарда олдиндан мавжуд бўлган имзо қўйилган ва муҳр босилган бўш оқ қоғозга маҳсулот турини киритиб келганлигини” ҳақидаги важларига тегишли ҳуқуқий баҳо бериш имкони бўлмади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 200-моддаси биринчи қисмига кўра, ишни кўриш вақтида давлат органининг ёки бошқа органнинг, юридик шахснинг, мансабдор шахснинг ёки фуқаронинг фаолиятида қонунчилик ҳужжатлари бузилганлиги аниқланган тақдирда, уларнинг ишда иштирокидан қатъи назар, суд хусусий ажрим чиқаришга ҳақлидир.

Суд тарафлар вакилларининг кўрсатмаларидан ҳамда ишнинг ҳақиқий ҳолатидан келиб чиқиб, тақдим этилган далиллар асосида муҳокама қилиб, даъвогар раҳбари Б.Умаровнинг “даъвода кўрсатилган маҳсулотлар жавобгар томонидан ҳақиқатда топширилмаганлиги, даъвогар томонидан эса амалда қабул қилиб олинмаганлиги, қолаверса, ишга жавобгар вакиллари томонидан тақдим қилинган 35,39,40-сонли ишончнома ҳамда ҳисоб-фактуралардаги маҳсулотлар ўзида мавжуд бўлган шу рақамдаги, яъни 35,39,40-сон билан рўйхатга олинган ишончномаларда бошқа маҳсулотлар кўрсатилганлигини, ушбу ҳужжатларда кўрсатилган маҳсулотларни қаерга тўкилганлиги, қанақа машина билан олиб келинганлигини билмаслиги ва кўрмаганлиги” ҳақидаги ҳамда даъвогар вакилининг “судга жавобгар вакили томонидан тақдим қилинган 03.10.2020 йилдаги 35-сонли ишончнома ва 06.10.2020 йилдаги ҳисоб фактура ҳамда 30.10.2021 йилдаги 39-сонли ишончнома ва ҳисоб фактура ҳамда 01.11.2021 йилдаги 40-сонли ишончнома ва ҳисоб фактурадаги имзолар даъвогар раҳбари ёки унинг вакили томонидан қўйилмаганлигини, унда кўрсатилган маҳсулотлар даъвогарга етказиб берилмаганлигини, жавобгарда олдиндан мавжуд бўлган имзо қўйилган ва муҳр босилган бўш оқ қоғозга маҳсулот турини киритиб келганлигини” ҳақидаги важларга кўра жавобгар вакилларининг хатти-ҳаракатларида ҳужжатларни сохталаштириш билан боғлиқ билан боғлиқ жиноят аломатлари бор деб ҳисоблайди.

Бундан ташқари жавобгар вакиллари судга тақдим этилган ишончнома ва ҳисоб фактуралардаги муҳр даъвогар томонидан босилганлигини ва ундаги имзолар даъвогар раҳбари ҳамда унинг ўғилларига тегишли эканлигини билдирган.

Юқорида қайд этилган ҳуқуқ нормасидан келиб чиқиб, суд мажлисида даъвогар ва жавобгар вакиллариининг кўрсатмаларида қарама-қаршиликлар юзага келганлиги ҳамда жавобгар вакиллариининг хатти-ҳаракатларида ҳужжатларни сохталаштириш билан боғлиқ жиноят аломатлари мавжуд ёки мавжуд эмаслиги фактларини қўшимча ўрганиш ҳамда жавобгар вакиллариининг хатти-ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо бериш учун Мирзачўл туман прокуратурасига хусусий ажрим чиқаришни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118-моддаси биринчи қисмига кўра, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Юқоридагиларга кўра, суд иш ҳужжатларига ҳуқуқий баҳо бериб, ишда иштирок этувчи шахслар вакиллариининг низо юзасидан важларини тинглаб, даъво аризасини қаноатлантиришни рад этишни, ишни судда кўриш билан боғлиқ бўлган почта харажати Кенгаш зиммасида қолдириб, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 октябрдаги “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш бўйича ташкилий чоратадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3318-сонли қарорида белгиланган талаблардан келиб чиқиб, даъвогардан давлат божи ундирмасликни лозим топади.

Юқоридагиларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68, 118, 176-180, 186-моддаларига асосланиб, суд

қ а р о р қ и л д и:

Даъвогар “Лазиз” фермер хўжалиги манфаатида Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари Мирзачўл туман кенгашининг жавобгар “SANGZOR TEKSTIL” масъулияти чекланган жамияти ҳисобидан 313.047.700 сўмни ундириш тўғрисидаги даъво аризасини қаноатлантириш рад этилсин.

Ишни кўриш билан боғлиқ олдиндан тўланган 33.000 сўм почта харажати Кенгаш зиммасида қолдирилсин.

Даъвогарнинг давлат божи тўлашдан озод этилганлиги инобатга олинсин.

Ҳал қилув қарори қабул қилинган кундан бир ой муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Ҳал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг апелляция инстанциясига шикоят (протест келтириши) бериши мумкин.

Судья

И.Қурбанов

